

نظریه‌ی ارزش و تعادل عمومی

مؤلف :

دکتر محسن رضایی میرقاند

عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)

سرشناسه : رضائی میرقائد، محسن، ۱۳۳۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : نظریه ارزش و تعادل عمومی / مؤلف محسن رضائی میرقائد.
 مشخصات نشر : تهران : هوشمند تدبیر،
 مشخصات ظاهری : ۱۹۷ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۸-۰۳۴-۴
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۹۶.
 موضوع : اقتصاد - ارزش
 رده بندی کنگره : HB۲۰۱/۶ ن ۱۳۹۵
 رده بندی دیویی : ۳۳۸
 شماره ی کتابشناسی ملی : ۴۲۰۵۳۸

عنوان : نظریه ی ارزش و تعادل عمومی
 مؤلف : دکتر محسن رضائی میرقائد
 ناشر : هوشمند تدبیر
 مدیر مسئول : محمد قجر
 ویراستار ادبی : آزاده فیض آبادی
 مدیر اجرایی : حجت الله هاشم بیگی
 طرح جلد : حمید باغبانیور
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۸-۰۳۴-۴
 تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه
 نوبت چاپ : چاپ اول ۱۳۹۴
 قیمت : ۱۲۰۰۰۰ ریال

نشانی ناشر: تهران - خیابان انقلاب - بین خیابان دانشگاه و خیابان ابوریحان - پلاک ۱۱۷۶ طبقه اول
 نشانی دفتر فروش: تهران - خ کارگر شمالی - قبل از پمپ بنزین امیرآباد - جنب بانک پاسارگاد - پلاک ۱۳۰۸
 طبقه سوم - واحد هفتم
 تلفن: ۶۶۴۷۹۶۶۵ - ۶۶۴۷۹۶۷۵ - ۶۶۹۱۳۱۶۴
 همراه: ۰۹۱۲۳۸۶۱۲۶۷

"يرفع الله الذين امنوا منكم و الذين اوتوا العلم درجات"

خداوند مقام اهل ایمان و دانشمندان عالم را (در دو جهان) رفیع می گرداند.

(سوره مبارکه ی مجادله - آیه ی ۱۱)

یکی از راه های کمال و تقرب به ذات اقدس الهی، علم و دانش است. علمی که به تعبیر استاد شهید مطهری زیبایی عقل است؛ علمی که انسان خداجو در آن نشانه های معبود را می جوید و می یابد و علمی که هر چه فزون تر می گردد، دارنده ی آن را به خدا نزدیکتر می کند.

انتشارات هوشمند تدبیر در راستای اشاعه ی اهداف آموزشی خود و توجه به علم و دانش و تحقیق و نشر، سالهاست که با نشر کتاب های دانشگاهی در زمینه های مختلف قدمی هر چند کوچک در پیشبرد اهداف عالی خود بر دارد.

به منظور رشد و شکوفایی هرچه بیشتر دانشمندی های مختلف علمی، انتشارات هوشمند تدبیر با همکاری آقای دکتر محسن رضایی میرقائد، اقدام به چاپ کتاب حاضر با عنوان نظریه ی ارزش و تعادل عمومی نمود. امید است این کتاب مورد توجه و بهره برداری صاحب نظران، محققان و علاقه مندان قرار گیرد.

سر بلند و پیروز باشید.

مدیر مسئول انتشارات هوشمند تدبیر

محمد فخر

مقدمه

پس از خاتمه‌ی جنگ تحمیلی عراق علیه ملت سرافراز ایران، فرصتی یافتیم تا مجدداً تحصیلات دانشگاهی خود را پی بگیریم. با این تفاوت که وقوع انقلاب اسلامی و حوادث سیاسی متعاقب آن، مرا به این نتیجه رسانده بود، که ادامه‌ی تحصیلات قبل از انقلاب در رشته‌ی «مهندسی مکانیک» دانشگاه علم و صنعت مرا ارضا نخواهد کرد و باید سبب جدیدی را انتخاب کنم.

تجربه‌ی انقلابات صد ساله‌ی اخیر جهان و به خصوص تلاش‌های انقلابی روشن‌فکران و علمای مجاهد کشورمان در ایجاد یک تحول سیاسی اجتماعی و ظهور یک انقلاب واقعی در همه‌ی ابعاد زندگی نشان می‌داد که حلقه‌ی گمشده‌ای در این تلاش‌ها وجود دارد.

انقلاب مارکسیستی با آن همه سرافرازی، جنجال در جهان و به مبارزه طلبیدن نظام سرمایه‌داری، در بعد فلسفه، علم، سیاست و مدیریت کاری از پیش نبرد.

همچنین کلیه‌ی مجاهدات صد ساله‌ی اخیر کشورمان از جنبش تنباکو تا انقلاب مشروطه و ملی شدن صنعت نفت و قیام خونین پانزده خرداد بنا بر دلایلی، از جمله نداشتن یک افق روشن در ارائه‌ی تصویری از ابعاد علمی، فلسفی، تحول سیاسی پیشنهادی انقلابیون و نتیجتاً تصویر جامعی که تضمین‌کننده‌ی یک جهش بزرگ در فرهنگ و تمدن ایران اسلامی باشد، بدون نتیجه ماند.

شعار حکومت اسلامی و احیا فرهنگ و تمدن اسلامی ایران در انقلاب توانست، ملت بزرگ ما را به صحنه‌ی انقلاب بکشاند. در حقیقت ظلم‌ستیزی و حذف استبداد و دستیابی به «استقلال و آزادی» شعارهای اجتماعی انقلاب اسلامی بود که به اندازه‌ی

کافی در بسیج توده‌ها تأثیر داشت. اما رمز موفقیت و به خصوص تداوم انقلاب به طرح شعاری اساسی‌تر از شعارهای فوق یعنی به شعار «نظام جمهوری اسلامی ایران» به عنوان مهمترین ابزار نیل به فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی است.

پس از پایان جنگ تحمیلی به عنوان آخرین تلاش سیاسی - نظامی دنیا در مقابله با انقلاب اسلامی، مهمترین کار چه می‌توانست باشد بدیهی بود که یک جهاد مقدسی در صحنه‌ی فرهنگ و تمدن، آغاز می‌شد و مبارزه این بار از پیرامون خانه به درون خانه کشانده می‌شد. در بعد فرهنگی و اقتصادی مبارزه‌ای جدی و اساسی آغاز می‌گشت. عده‌ای «اقتصاد» و برخی فرهنگ را تنها راه مبارزه می‌دانستند و همین تشتت در تبیین واقعی باعث نوعی سردرگمی و تردید گردید.

اینجانب اگرچه مبارزه‌ی رفعی را در این شرایط یک مبارزه‌ی اقتصادی - فرهنگی می‌دانستم و توانایی‌های موجود را اختیار خویش را در این مسیر به کار بردم اما رمز موفقیت را در پیروزی این مرحله از مبارزه، استواری به مبانی و فلسفه‌ی جدیدی از علوم انسانی می‌دیدم، که قادر باشد با تفسیر نو و اتخاذ شیوه‌ی جدیدی از علوم بستری مناسب را برای شکوفایی فرهنگ و تمدن ایرانی اسلامی ایجاد نماید. به همین دلیل تصمیم گرفتم که رشته‌ی تحصیلی خود را در علوم اسلامی ادامه دهم. از بین تمامی علوم، اقتصاد را برگزیدم زیرا که هر نوع پیشرفت مبنایی در آن هم به علوم انسانی راه می‌برد و هم می‌توانست در علوم تجربی تحولاتی را حاصل کند. از همان ابتدای شروع تحصیل با هدف ایجاد تحولی در این علم، کارم را آغاز کردم. و خیلی زود توانستم به این نتیجه‌ی مهم برسم که برداشت اولیه‌ام در نارسایی مبانی علوم انسانی، در تفسیر پدیده‌ها و رفتار انسانی درست بوده است.

علم اقتصاد در مبنای خود دارای تقیصه‌ای بزرگ و جدی بود.

اگرچه تلاش صد ساله‌ی اخیر مارژینالیست‌ها در ارائه‌ی یک مبنای فلسفی جدیدی توانسته بود پیشرفت‌های بزرگی را برای این علم به ارمغان آورد، ولی برای من روشن شد که همین پیشرفت‌ها با آن مفهوم فلسفی قابل تداوم نیست، کما اینکه به‌مرور آن اندیشه‌ی فلسفی در حال کنار رفتن از متن علوم اقتصادی بوده است. نوآوری‌های بعدی پرتو و فیشر و اجورث در مفهوم مطلوبیت و ارائه‌ی «نرخ نهائی جایگزین» هیکس ضربه‌ی سنگینی را به این اندیشه وارد کرد.

در حقیقت نظریه‌ی بنیان‌گذاران اندیشه‌ی مارژینالیستی از قبیل «جونس و مارشال و منگر» هم کاملاً رنگ و بوی نفوذ اولیه‌ی خود را در صحنه‌ی «نظریه‌ی اقتصادی» از دست می‌داد. تا اینکه با ترنر، ماحث بر روی مفهوم «تصمیم‌گیری» و «تعادل» به طور اصولی نظریه‌ی مارژینالیستی در بنگاه حذف کامل واقع شد و امروز دستگاه اقتصادی عمدتاً با تکیه بر ریاضیات و آمار رفته و داشتن یک مبنای قوی فلسفی به حیات خود ادامه می‌دهد. در حقیقت علم اقتصاد با تکیه بر علوم دیگری در حال تداوم حیات خویش است.

من تلاش کرده‌ام تا با یافتن مبانی جدیدی از علم اقتصاد، نه تنها به علم اقتصاد کمکی کرده باشم بلکه در سازندگی جامعه و تحول فرهنگی کشورمان نیز نقشی را ایفا نموده باشم.

بحث این کتاب، در مفهوم و ماهیت ارزش و استخراج قانون تقاضاست.

در فصل اول کلیات «نظریات ارزش» را با استفاده از متون اصلی و همچنین با زبان بزرگان علم اقتصاد و آن هم جنبه‌های نقدی آن نسبت به پیشینیان خود ارائه کرده‌ایم. در فصل دوم «رفتار اقتصادی انسان و مبانی آن» توضیح داده شده است. و مسأله‌ی منفعت به عنوان مهمترین انگیزه‌ای که رفتار انسان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد و انواع

منفعت را توضیح داده‌ایم.

در فصل سوم، نظریه‌ی ارزش را بر اساس مبانی جدید توضیح دادیم و به سؤالات اساسی سه‌گانه ارزش جواب داده شده است. ماهیت ارزش که همان «فایده‌مندی» و یا «مفیدیت» و با معرفی مفهوم «قیمت» که چگونگی تعیین ارزش اشیاء را بحث می‌کند، تفکیک ساخته‌ایم و با معرفی مفهوم جدیدی به عنوان «فرآیند اقتصادی» سعی کرده‌ایم، دستگاه فلسفی خویش را بر اساس یک تعادل اقتصادی تعریف کرده باشیم.

در فصل چهارم، لازم دیدم که تفاوت ارزش و قیمت را توضیح دهم و معادله‌ی قیمت و عناصر مؤثر بر آن را توضیح دهم.

در فصل پنجم، به مفهوم مطلوبیت اشاره کرده‌ایم و تناقض مبانی در نظریه‌ی مارشال را آشکار ساخته‌ایم.

در فصل ششم، به ارتباط مفهوم ارزش و بازار پرداخته‌ایم و سعی کرده‌ایم بازار و نقش آن را در رابطه با تعریف جدید از ارزش و قیمت روشن‌تر کرده باشیم.

در فصل هفتم، مدل نظریه‌ی رفتار بهینه‌ی واحدهای اقتصادی را توضیح داده و قانون تقاضا را استخراج کرده و معادله‌ی جدید حداکثر سربا به جای حداکثر سازی مطلوبیت ارائه کرده‌ایم.

در فصل هشتم، نتایج مدل را تجزیه و تحلیل کرده و مقادیر تعادلی را محاسبه کرده‌ایم و نتایج تفسیر در قیمت‌ها را با مقادیر تعادلی بحث کرده و به جای رابطه‌ی هیکس-اسلاتسکی به رابطه‌ی جدیدی رسیده‌ایم.

در فصل نهم، نظریه‌ی ترجیحات را از زبان هیکس تحلیل کرده‌ایم و به این نتیجه رسیده‌ایم که انحرافی که هیکس در نظریات مارشال ایجاد کرد و مفهوم مطلوبیت و مطلوبیت نهایی را به کناری گذاشت، و به جای آن از مفهوم «ترخ نهایی جایگزینی» در

تحلیل رفتار اقتصادی استفاده نمود، غیرضروری است و ضمن بازگشت به شیوهی
مارشال از مفهوم جدید خود در تحلیل اقتصادی استفاده می‌بریم.

در فصل دهم، ادبیات آلمانی و فعالیت اقتصادی را به عنوان شاهی بر نظریه‌ی خویش
آورده‌ایم که اگرچه این تلاش آلمانی به نتیجه نرسید ولی در ترسیم نظریه‌ی ما می‌تواند
نقش مؤثری داشته باشد.

امید است که این مجموعه مورد استفاده‌ی اساتید، دانش‌پژوهان و دانشجویان قرار
بگیرد.

محسن رضائی میرقاند

عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین(ع)

فهرست مطالب

مقدمه ۷

فصل اول: نظریات ارزش

- ۱- مقدمه ۲۰
- ۱-۲- نظریات «ارزش کلاسیک‌ها» ۲۱
- ۱-۳- نظریات ارزش ریکاردو و جونز از زبان مارشال ۲۳
- ۱-۴- نظریات نئوکلاسیک‌ها ۳۰
- ۱-۵- نظریات متنافسین ۳۵
- ۱-۶- نتیجه ۴۱

فصل دوم: رفتار اقتصادی و مبانی

- ۲-۱- خواسته‌ها و تلاش انسان ۴۶
- ۲-۲- محصولات ۴۸
- ۲-۳- انواع محصولات ۴۹
- ۲-۴- منفعت اقتصادی ۴۹
- ۲-۵- حداکثر سازی منافع ۵۱
- ۲-۶- انواع کالاها ۵۲
- ۲-۷- اصول رفتار اقتصادی ۵۴
- ۲-۸- مفاهیم اساسی رفتار اقتصادی ۵۵
- ۲-۹- نظریه‌ی عمومی محصول ۵۶

فصل سوم: نظریه‌ی ارزش

- ۶۰----- مقدمه
- ۶۸----- ۱-۳- فرآیند اقتصادی
- ۶۹----- ۱-۱-۳- انواع فرآیند اقتصادی
- ۷۰----- ۲-۱-۳- اجزای فرآیند اقتصادی
- ۷۱----- ۳-۱-۳- فرایند اقتصادی و ارزش
- ۷۱----- ۲-۳- منافع
- ۷۳----- ۳-۳- نظریه‌ی ارزش مصرفی و راه به عنوان معیار «ارزش گذاری مصرفی»
- ۷۵----- ۴-۳- نظریه‌ی ارزش مبادله‌ای
- ۷۵----- ۱-۴-۳- تعریف ارزش
- ۷۶----- ۲-۴-۳- مکانیزم پیدایش ارزش
- ۷۷----- ۱-۲-۴-۳- فعالیت اقتصادی قبل از مبادله
- ۷۸----- ۲-۲-۴-۳- فرآیند مبادله و عملکرد آن
- ۸۱----- ۵-۳- تعریف p_3 و تغییرات آن و مفهوم درآمد فرصت
- ۸۱----- ۱-۵-۳- تعریف و محاسبه‌ی p_3
- ۸۲----- ۲-۵-۳- p_3 و مفهوم درآمد فرصت
- ۸۳----- ۳-۵-۳- اثر مستقیم مخارج در درآمد و p_3
- ۸۴----- ۴-۵-۳- تغییرات p_3
- ۸۵----- ۵-۵-۳- تعریف p_1
- ۸۵----- ۶-۳- نتیجه

فصل چهارم: نظریه‌ی ارزش و قیمت

- ۹۷-۴-۱ P_1 و ارزش طبیعی-----
- ۹۷-۴-۲ ارزش یا ارزش حقیقی مصرف‌کننده و یا ارزش درآمدی-----
- ۹۸-۴-۳ ارزش بازاری یا قیمت-----
- ۹۸-۴-۴ نقش قیمت-----
- ۹۹-۴-۱ عوامل مؤثر در تغییرات قیمت در دامنه‌ی P_3P_1 -----
- ۱۰۰-۴-۲ حالات مختلف و عکس‌العمل عرضه‌کنندگان و مصرف‌کنندگان در مقابل آن-----
- ۱۰۱-۴-۳ تغییر ارزش قیمت کالاها و خدمات خاص-----
- ۱۰۲-۴-۵ نظریه‌ی قیمت-----
- ۱۰۲-۴-۵-۱ رقابت-----
- ۱۰۴-۴-۵-۲ همکاری و انگیزه‌ها، آن-----
- ۱۰۵-۴-۶ تابع قیمت-----
- ۱۰۶-۴-۷ نتیجه-----

فصل پنجم: مطلوبیت و منافع

- ۱۰۸-۵-۱ مطلوبیت چیست؟-----
- ۱۱۰-۵-۲ قیمت و مطلوبیت نهایی-----
- ۱۱۱-۵-۳ قیمت تمایلی و منفعت-----
- ۱۱۴-۵-۴ نتیجه-----

- ۱- طرح بحث ----- ۱۱۸
- ۱-۶- فرآیند و بازار ----- ۱۱۸
- ۲-۶- واحد و فرآیند اقتصادی نوع دوم ----- ۱۱۹
- ۳-۶- فرآیند اقتصادی بازار ----- ۱۲۱
- ۴-۶- بازار و تعادل ----- ۱۲۲

فصل هفتم: مبانی نظری رفتار بهینه‌ی واحدهای اقتصادی

- ۱-۷- ارزش انتظاری ----- ۱۲۸
- ۱-۱-۷- ارزش درآمدی انتظاری هر واحد ----- ۱۲۹
- ۲-۱-۷- ارزش رفاهی انتظاری هر واحد ----- ۱۳۰
- ۲-۷- درآمد و رفاه انتظاری ----- ۱۳۱
- ۱-۲-۷- درآمد انتظاری ----- ۱۳۱
- ۲-۲-۷- رفاه انتظاری ----- ۱۳۲
- ۳-۷- درآمد و رفاه ازدست‌رفته ----- ۱۳۳
- ۱-۳-۷- ارزش‌های درآمدی و رفاهی از دست‌رفته‌ی هر واحد ----- ۱۳۳
- ۲-۳-۷- درآمد و رفاه ازدست‌رفته ----- ۱۳۴
- ۴-۷- منافع اقتصادی ----- ۱۳۴
- ۱-۴-۷- منفعت درآمدی انتظاری هر واحد ----- ۱۳۵
- ۲-۴-۷- منفعت رفاهی انتظاری ----- ۱۳۵
- ۳-۴-۷- منافع کل انتظاری ----- ۱۳۶

- ۷-۵- نرخ تبدیل یا نرخ مبادله‌ی ثروت و رفاه ----- ۱۳۷
- ۷-۶- روش بهینه‌سازی رفتار اقتصادی ----- ۱۳۸
- ۷-۶-۱- حل مدل و شرط تعادل ----- ۱۳۹
- ۷-۷- بحث نتایج مدل ----- ۱۴۱
- ۷-۸- عوامل مؤثر در انتقال نقطه‌ی بهینه (نقطه‌ی تعادل) ----- ۱۴۳
- ۷-۹- تعیین شرط تعادل در ارتباط با توابع مفروض ----- ۱۴۴

فصل هشتم: تجزیه و تحلیل مدل

- ۸-۱- مقادیر تعادل پارامترها ----- ۱۴۸
- ۸-۱-۱- مقادیر تعادلی α ها ----- ۱۴۸
- ۸-۱-۲- اثر تغییر در پارامترها ----- ۱۴۹
- ۸-۲- اثر تغییر قیمت ----- ۱۵۰
- ۸-۲-۱- روش اول ----- ۱۵۰
- ۸-۲-۲- اثر تغییر قیمت به روش دوم ----- ۱۵۱
- ۸-۲-۳- نتیجه ----- ۱۵۵
- ۸-۲-۴- مقایسه‌ی نتایج دو روش ----- ۱۵۷
- ۸-۳- تغییرات هم‌جهت و اثر جایگزینی ----- ۱۵۹
- ۸-۴- رابطه‌ی اثر جایگزینی و اثرات قیمتی ----- ۱۶۲
- ۸-۵- منحنی تقاضا و منحنی قدرت خرید ----- ۱۶۳
- ۸-۶- ماهیت منحنی قدرت خرید ----- ۱۶۶
- ۸-۷- نزولی بودن منحنی قدرت خرید ----- ۱۶۸

فصل نهم: نظریه‌ی ارزش و ترجیحات

- ۹-۱- نظریات پرتو و مارشال از زبان هیکس ----- ۱۷۰
- ۹-۲- نظریات هیکس در مورد نرخ نهایی جانشینی ----- ۱۷۲
- ۹-۳- نقد نظریات پرتو و مارشال و ارائه‌ی نظریه‌ی منافع نهایی نزولی ----- ۱۷۴
- ۹-۴-۲- منحنی منافع یکسان و نرخ مبادله‌ی داخلی ----- ۱۷۶
- ۹-۴-۱- منحنی منافع ----- ۱۷۷
- ۹-۴-۱- منحنی منافع و منافع نهایی ----- ۱۷۷
- ۹-۴-۳- منحنی بی تفاوتی پرتو ----- ۱۸۱
- ۹-۵- نتیجه ----- ۱۸۳

فصل دهم: ادبیات آلمانی و مالیات‌های اقتصادی

- ادبیات آلمانی و فعالیت‌های اقتصادی ----- ۱۹۰

منابع

- منابع انگلیسی ----- ۱۹۶
- منابع فارسی ----- ۱۹۷